Politics Quarterly

University of Tehran
Faculty of Law and Political Sciences

Journal of the Faculty of Law and Political Sciencs

Homepage: https://jpq.ut.ac.ir Online ISSN: 1735-9686

Explaining the Nation-Building Process in Iran Based on the Role of Architecture, Language, and Military Music

Ali Imani
Assistance Professor of the Command and Staff University of the Islami Republic of Iran Army, Tehran, Iran. Email: A.imani@casu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received:
27 May 2025
Revised version received:
29 July 2025
Accepted:
28 December 2025
Available online:
13 April 2026

Keywords:
Nation-Building,
Military Architecture,
Military Music Art,
Army,
Iran Language

ABSTRACT

Objective:
This research explains the nation-building process in Iran by examining the role of military architecture, language, and the art of military music with its distinctive and epic rituals. The research method adopts a post-empirical approach with an explanatory orientation. Its objective is to clarify the process of nation-building in Iran by emphasizing the role of military architecture, language, and military music—along with its associated rituals—within that process. The research hypothesis is as follows: organizational cohesion and national cultural unity are influenced by three variables—the architecture of military barracks, the communicative language used within the military and military music. The method of gathering materials is based on library research. A significant innovation of this research is its examination of the concept of Iranian nation-building through the lens of these three important variables. The intersection of these variables fosters an epic spirit and sense of pride, which is essential to the nation-building process amid social changes in Iran. An important finding of the research is the clarification of the evolutionary process of nation-building based on architectural, artistic, and linguistic-communicative variables within the military organization.

***Cite this article:** Imani, Ali (2026) "Explaining the Nation-Building Process in Iran Based on the Role of Architecture, Language, and Military Music", *Fasl'nāmeh-ye siyāsat (Politics Quarterly)* 56, (1): 57-86,
DOI: https://doi.org/10.22059 /JPQ.2026.395577.1008364

© The Author(s). Publisher: University of Tehran Press.
https://doi.org/10.22059/JPQ.2026.395577.1008364

Introduction

Political integration and national unification are two sides of the nation-building coin. To achieve these goals, citizens and the government must transcend ethnic distinctions and establish mutual political relations. In this way, ethnic majorities and minorities are incorporated into the overall configuration of power and become integrated with one another. When citizens and the government establish relationships based on authority and support, an inclusive national community is formed, and nation-building can be said to have borne fruit. According to this research, nation-building in contemporary Iran rests on three variables: the architecture of military buildings, epic music, and the language of military communication. The current study explores the relationship between these three variables and the formation of nation-building in Iran. The subject of this scientific inquiry is nation-building in the modern sense, which is being analyzed here. The research hypothesis is as follows: "the architecture of military buildings, military communication language, and epic music have contributed to the nation-building process in Iran by producing inclusive and socially convergent values and meanings." The theoretical framework of the research is drawn from Karl Deutsch's theory of national integration, emphasizing the development of cultural integration and the consolidation of social communication. The research method is explanatory and causal in nature, illustrating how the production of meaning and the emergence of a nationalist spirit are shaped by these three factors. The method of collecting materials is library-based. The innovation of this research lies in its exploration of the important process of nation-building in Iran by focusing on the institution of the modern army and variables such as the architecture of military buildings and barracks, the language of military communication, and epic music and its associated rituals.

Methodology

This research aims to explain how the nation-building process has unfolded in Iran since 1925. The researcher studies the impact of three variables—"architecture of military buildings," "military communication language," and "epic music," along with associated rituals—on this process. The research adopts Max Weber's post-empirical approach. According to this perspective, any knowledge that seeks to explain the causal relationships between socio-cultural phenomena is inherently valuable. Thus, claims of discovery without assuming causal relationships are considered illogical and impossible. Causality, in this view, represents a value-laden relationship, meaning causal attribution stems from the researcher's theoretical orientation and is independent of the subject itself. For Weber, a high correlation between two variables alone is insufficient to prove a causal link; rather, it is necessary to demonstrate that the relationship is meaningful. According to this research, the architecture of military buildings, military communication language, and epic music—along with the rituals of military units—have influenced the audience's mental perception of diverse ethnicities, dialects, and social groups across the country, thereby producing the meaning of the nation in its modern sense. The integration of ethnic cultures and the consolidation of social connections are explained in this study using an interpretive method as outcomes of the converging effects of two variables: the architecture of military buildings and the epic music of the army.

Result and discussion

A nation is formed within the context of a place called the homeland. Throughout Iranian history, military garrisons have played an important role in establishing authority over territorial geography through multiple political, military, and economic functions. Indeed, place—the homeland—is a fundamental component of nation-building. Nations cultivate an identity that aligns with the climate and geography of their homeland. Within this geographic sphere, the people engage in the construction and architecture of buildings. The rulers of society attach great importance to the architecture of military sites, including the towers and ramparts of their garrisons. Military architecture influences the production and projection of power into the social environment; it shapes the emotional, physical, and lived experience of citizens. A military garrison functions as a living organism, understood within a network of relationships with other places, human activities, and cultural sites.

In this way, military architecture unconsciously serves as a reference for the formation of national identity. The combination of the three components—"rituals, music, and place"—constitutes one of the significant sources of the nation-building process in Iran. It appears that epic military rituals and music draw upon the culture of sacrifice rooted in Ashura and the epic poetry of the Shahnameh. These rituals play an important role in redefining the concept of homeland through the mythological values of both ancient and Islamic Iran. Military communication language is a crucial factor in Iranian nationalization. Military culture, in all its dimensions, cannot be produced or transmitted to future generations without a specific language of communication. The linguistic meanings embedded within military discourse carry the national worldview and culture, as well as the organizational culture, and also convey the historical and epic experiences of the institution. Due to its distinct capabilities and structure, the language of military communication equips its speakers with the ability to understand, classify, recognize, and interpret the national environment.

Conclusion

Nation-building in Iran, as an unfinished process whose development and formulation is essential to the public good and national interests must remain a central concern of the government. In this regard, a crucial dimension of nation-building is reliance on institutions. The institution of the army, as this research has explained, has played a unique role in Iran's nation-building process. Therefore, the following institutional and executive proposals are offered for the army organization in line with advancing this process:

- The government should preserve and reconstruct the architecture of military buildings within Iranian cities as a form of national cultural heritage and as an active element of nation-building within urban spaces.
- Nation-building and nationally unifying values and norms should be intentionally integrated into the language of military communication. In this regard, the phrase "Javid Iran" ("Long Live Iran") should be adopted as a communicative element among personnel and incorporated as part of the military salute in rituals, ceremonies, and formal communications.

فصلنامه سیاست
مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی
Homepage: https://jpq.ut.ac.ir
شاپا الکترونیکی: ۹۶۸۶-۱۷۳۵

تبیین فرایند ملّت‌سازی در ایران مبتنی بر نقش معماری، زبان ارتباطی و آیین نظامی

علی ایمانی*
دانشیار سیاستگذاری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش، تهران، ایران.
رایانامه: A.imani@casu.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۴/۰۳/۰۶
تاریخ بازنگری:
۱۴۰۴/۰۵/۰۷
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۴/۱۰/۰۷
تاریخ انتشار:
۱۴۰۵/۰۱/۲۴

کلیدواژه‌ها:
ملّت‌سازی،
معماری نظامی،
هنر موسیقی نظامی،
ارتش،
زبان ارتباطی

چکیده

این پژوهش به تبیین فرایند ملّت‌سازی در ایران مبتنی بر نقش معماری ابنیه نظامی، زبان ارتباطی و همچنین آیین نظامی (هنر موسیقی نظامی و تشریفات خاص و حماسی) می‌پردازد. رهیافت پسااثباتی با رویکرد تبیین تفهمی روش پژوهش می‌باشد. هدف تحقیق تبیین چگونگی فرایند ملّت سازی در ایران با برجسته نمودن نقش معماری ابنیه، زبان و آیین نظامی (موزیک نظامی همراه با تشریفات) در این فرایند می‌باشد. یکپارچگی سازمانی و یکپارچگی فرهنگ ملّی متاثر از سه متغیر معماری ابنیه پادگان‌های نظامی، زبان و همچنین موزیک نظامی، فرضیه مورد نظر پژوهش است. روش گردآوری مطالب مبتنی بر مصاحبه و مطالعات کتابخانه‌ای است. نوآوری مهم تحقیق پردازش مفهوم ملّت‌سازی ایرانی مبتنی بر نقش‌آفرینی این سه متغیر مهم از طریق تاثیر بر جامعه‌پذیری سربازان در پادگان‌های نظامی است. نقطه تقاطع این سه متغیر مهم ایجاد روح و غرور حماسی است که ضرورت فرایند ملّت‌سازی در تحولات اجتماعی در ایران است. یافته مهم پژوهش ایضاح روند تحولی ملت‌سازی متکی بر متغیرهای معماری و هنر و ارتباطات زبانی در سازمان ارتش است.

* **استناد:** ایمانی، علی (۱۴۰۶). تبیین فرایند ملّت‌سازی در ایران مبتنی بر نقش معماری، زبان ارتباطی و آیین نظامی، *فصلنامهٔ سیاست*، ۵۶ (۱)، ۸۶-۵۷.
http//doi.org/10.22059/JPQ.2026.395577.1008364

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران.
© نویسندگان.

۱. مقدمه

یکپارچگی سیاسی و یکی‌انگاری ملّی دو روی سکه ملّت‌سازی هستند، برای تحقق این دو مقوله باید شهروندان و دولت، به فراسوی تمایزات قومی بروند و با همدیگر رابطه سیاسی برقرار کنند تا اکثریت‌ها و اقلیت‌های قومی در درون پیکره‌بندی فراگیر قدرت قرار گیرند و با یکدیگر ادغام شوند. اگر شهروندان و دولت با یکدیگر روابط مبتنی بر اقتدار و پشتیبانی برقرار کنند اجتماع ملّی فراگیر شکل می‌گیرد و آن‌گاه می‌توان گفت ملّت‌سازی به ثمر نشسته است (Wimmer,2014: 22).

مفهوم ملّت‌سازی می‌تواند به عنوان فرایندی تلقی شود که در آن یک اقتدار مشروع در جهت تامین نظم و حقوق و دستیابی به ثبات سیاسی در چارچوب یک دولت–ملت تاسیس می‌یابد. فرایند ملت‌سازی بر این اساس چهار بعد دارد:

–توسعه تدریجی یک حس همسانی با دولت و ایده‌آل‌ها و فلسفه سیاسی آن در میان اعضای اجتماع سیاسی

–گسترش ارتباطات اجتماعی در میان اجتماعات،گروه‌های فرعی و خرده‌فرهنگ‌ها در مناطق مختلف

–فرسایش تدریجی تعهدات اجتماعی، اقتصادی و روان‌شناختی سابق و اکتساب الگوهای جدید جامعه‌پذیری و انس و الفت با ارزش‌های جدید

–توسعه ارتباطات زیربنایی، خطوط ارتباطاتی و قوانین برای جریان وسیع‌تر کالاها و خدمات در میان مناطق مختلف دولت (Kazemi,2005: 9). بسیاری از صاحب‌نظران، انقلاب فرانسه و میلیتاریسم و تشکیل ارتش مدرن ناپلئونی را نقطه آغاز تکوین ملت به مفهوم مدرن می‌دانند (Katem ،2010: 23). کلیدواژه ملت در عصر جدید به قلم میرزا ملکم‌خان ناظم‌الدوله در رساله دفتر تنظیمات با فصل حقوق ملت آغاز شد. «همه افراد در برابر قانون حکم مساوی دارند؛ هیچ شغل و منصبی موروثی نیست» (Adamiat, 2008: 31). در زمره اهل دولت بیش از هرکس سپه‌سالار و مستشارالدوله بودند که مفهوم اجتماعی و سیاسی وطن و ملت را نشر دادند (Adamiat, 2008: 161). ازآنجاکه رویکرد تغییرات سپه‌سالار رویکردی نهادی بود بنابراین فرایند ملت‌سازی نیز در تعامل با نهاد ارتش صورت تحقق یافت. در سازمان ارتش، سه متغیر معماری ابنیه، زبان ارتباطی و آیین نظامی کارکرد آموزشی و جامعه‌پذیری نظامی برای سرباز دارد. بنابراین ملّت‌سازی در ایران معاصر بر بنیاد این سه متغیر موضوع اصلی این پژوهش است. آنچه مسئله پژوهشی در این تحقیق علمی است، ملّت‌سازی به مفهوم مدرن به مثابه یک تِرم پژوهشی مستقل است که مورد واکاوی قرار می‌گیرد. فرضیه پژوهش چنین اذعان می‌دارد که

"معماری ابنیه، زبان ارتباطی و آیین نظامی از طریق تولید ارزش‌های معنایی فراگیر و همگراکننده اجتماعی در سربازان بر فرایند ملّت‌سازی در ایران موثر بوده است".

چارچوب نظری پژوهش نظریه ملّت‌سازی کارل دوویچ است؛ این پژوهش بر تکوین یکپارچگی فرهنگی و یکپارچگی ارتباطات اجتماعی تاکید دارد. روش تحقیق پژوهش تبیین علّی تفهمی است. بر اساس روش تبیین علّیِ، فرایند ملّت‌سازی در ایران به ترتیب مبتنی بر سه علّت معماری ابنیه، زبان ارتباطی و آیین نظامی است. به این ترتیب تولید معنا و ظهور روحیه ملّی‌گرایانه بر اساس این سه علّت شکل می‌گیرد. معماری و موزیک به مثابه علّت، پدیده‌ای بیرون از ذهن بازیگران آن است و اهمیت و وجه ابداعی و کشفی نظریه ملّت‌سازی ایرانی است. هرچند سه متغیر معماری ابنیه، زبان ارتباطی و آیین نظامی از میان شبکه (عرضی) علّت‌ها و از میان سلسله (طولی) آنها نقش یکّه و اصلی را بازی نمی‌کنند و علّت اصلی محسوب نمی‌شوند، اما در کنار سایر علّت‌های ملّت‌سازی ایرانی یک قدر مشترک مهم دارند و آن اینست که در عالم انسانی و اجتماعی بیرون از محدوده مشاهدات خام و عادی هستند و با پژوهش عمیق و تفهمی و بر اساس متد و روش علمی برجسته و هویدا می‌گردند؛ و این هدفی است که این پژوهش در پی آن است.

روش گردآوری مطالب کتابخانه‌ای و میدانی است، محقق با مصاحبه خبرگی و تکیه بر اسناد و مدارک تاریخی مرتبط با متغیرهای پژوهش (معماری ابنیه، زبان ارتباطی و آیین نظامی) و تاثیر این متغیرها بر جامعه‌پذیری سربازان، به تبیین فرایند ملّت‌سازی در ایران می‌پردازد. نوآوری پژوهش واکاوی فرایند مهم ملّت‌سازی در ایران متکی بر نهاد ارتش مدرن و متغیرهایی مانند معماری ابنیه و پادگان‌های نظامی ، زبان ارتباطی نظامی و همچنین آیین و تشریفات مرتبط با آن است.

رابطه متغیرهای تحقیق بر اساس شمای ذیل است.

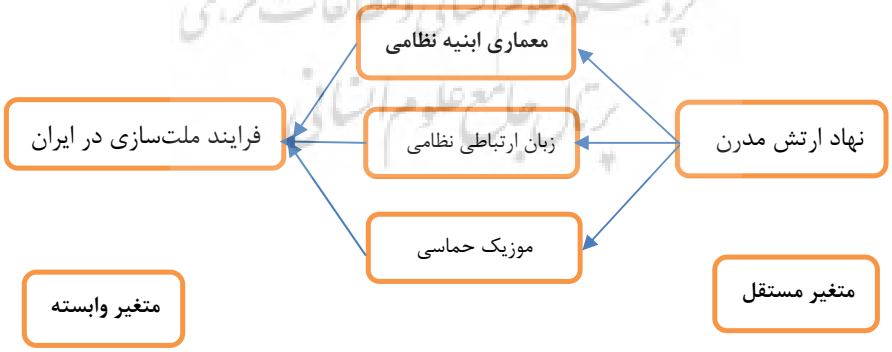

نمودار شماره ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش‌پژوهش

این پژوهش بر آن است که تبیین نماید چگونه فرایند ملت‌سازی از ۱۳۰۰ خ به بعد و با تاسیس ارتش مدرن در ایران روی داده است، محقق بر تاثیرگذاری سه متغیر "معماری ابنیه " ،"زبان ارنباطی " و " آیین و تشریفات" نظامی بر این فرایند پرداخته است. پژوهش از میان سه رهیافت اثباتی (امیل دورکهیم)، ضداثباتی (میشل فوکو) و پسااثباتی (ماکس وبر) به انتخاب رهیافت پسااثباتی برای پژوهش پرداخته است. بنابراین روش پژوهش تبیین تفهمی است. بر این اساس هر شناختی که بخواهد رابطه علّی میان پدیده‌های فرهنگی اجتماعی را تبیین کند ماهیتا ارزش‌بار است و از این‌رو ادعای کشف بدون پیش‌فرض روابط علّی، ادعایی غیرمنطقی و غیرممکن است (masuodi and zahedani, 2018: 70). بنابراین علّیت یک ارتباط ارزشی است به این معنا که انتساب علّی پیامد توجه نظری پژوهشگر است و مستقل از سوژه شناسا است (John, 2002: 61).

بر اساس نظر وبر درجه همبستگی بالا میان دو متغیر به خودی خود برای اثبات پیوند علّی میان آن دو کافی نیست، بلکه برای اثبات رابطه علّی لازم است که نشان دهیم رابطه میان متغیرها معنادار است (Weber, 2018: 42-43). جهت اعتبار و روایی فرضیه‌های پژوهش یک مصاحبه خبرگی با سی تن از فرماندهان یگان‌های سربازی پادگان‌های ارتش انجام می‌گردد. بر اساس این پژوهش معماری ابنیه، زبان ارتباطی و آیین نظامی با تاثیرگذاری بر ادراک ذهنی مخاطبان سرباز از قومیت‌ها و گویش‌ها و گروه‌های اجتماعی پراکنده در سطح کشور تولید معنای نوپدید ملّت به مفهوم مدرن نموده است. یکپارچگی فرهنگ قومیت‌ها و یکپارچگی ارتباطات اجتماعی در نتیجه تاثیر همگراکننده دو متغیر معماری ابنیه و آیین نظامی ارتش در این پژوهش به روش تفهمی تبیین می‌گردد.

پیشینه پژوهش

چهار گروه نظریه‌های "استبداد شرقی"، "دولت مطلقه مدرن"، "پاتریمونیالیسم" و "دولت رانتیر" از هم تمیز داده شده است. نظریه استبداد شرقی ذیل شیوه تولید آسیایی به تاثیر مختصات جغرافیایی بر ساختارهای اجتماعی و سیاسی تاکید دارد؛ نظریه پاتریمونیالیسم یا سلطانیسم بر حضور پادشاه در راس قدرت، ساختار سیاسی فامیلی و عدم تعهد به قانون تاکید دارد. نظریه دولت مطلقه مدرن با تاسی از روند چندصد ساله ظهور مدرنیته در اروپا بر غیرشخصی شدن قدرت و ساختار دیوانسالارانه گسترده در جامعه جهت انتقال به مرحله سرمایه‌داری نظر دارد. نظریه دولت رانتیر یا تحصیل‌دار متاثر از مباحث اقتصاد سیاسی بر

درآمدهای رانتی حکومت متمرکز است که مانع رابطه دموکراتیک بین دولت و مردم می‌شود (Naeimi Joorshari, 2017: 23).

در ایران طی چند دهه اخیر مطالعات و تلاش‌های نظری ـ پژوهشی قابل توجهی برای تبیین نظری تاریخ دولت صورت گرفته است. یکی از دوره‌هایی که ـ از این منظر ـ اقبال فراوانی به آن نشان داده شده است، دوره حکومت پهلوی اول است. دلیل این اقبال پژوهشی (با این رویکرد) به دولت در دوره پهلوی اول، تا حدودی ناشی از ساختار و تا اندازه‌ای چیستی متفاوت این دولت (در این دوره) از دولت‌های پیشین است. در واقع می‌توان گفت که پهلوی اول ویژگی‌های متمایزی از سایر حکومت‌های پیش از خود دارد (Kasraei, 2012: 460)؛

–تقریباً و حتی تحقیقاً اولین حکومتی است (در ایران) که ریشه و پایگاه ایلی و یا قومی و قبیله‌ای ندارد؛

– از درون نهادی بوروکراتیک و تا حدودی جدید (بریگاد قزاق، ارتش) سر برآورد؛

– از حمایت بخش‌های قابل توجهی از روشنفکران، طبقه متوسط و بورژوازی برخوردار بود (حداقل در بدو شکل‌گیری)؛

– در دوره‌ای ظاهر شد که ایران خواسته یا ناخواسته به حاشیه آوردگاه جهان مدرن وارد شده بود؛

– از منظر کارویژه، زیرساخت‌های لازم را برای ورود ایران به دوره جدید (مدرن) فراهم ساخت؛

– اقداماتی اساسی در جهت ملّت‌سازی، و ناسیونالیزم با بهره‌گیری از سنت‌های ملّی و باستانی صورت داد؛

این پژوهش متاثر از آخرین بند پژوهش بالا فرایند **ملّت‌سازی** مبتنی بر اِلمان‌های سازمانی ارتش مدرن مانند "معماری ابنیه، زبان ارتباطی و آیین نظامی" است که در تشریفات رسمی پادگان‌های ارتش و برای جامعه‌پذیری سربازان اجرا می‌گردد. به نظر می‌رسد پژوهشی جامع ناظر بر فرایند ملّت‌سازی در ایران انجام نشده است و آنچه مورد پژوهش قرار گرفته فرایند و روند دولت‌سازی در ایران است. معذالک پژوهش‌های نظری همخوان و نزدیک با موضوع پژوهش به شرح جدول ذیل ارائه می‌گردد:

جدول شماره ۱. پیشینه پژوهش

ردیف	عنوان پژوهش	نام پژوهشگر	محل چاپ	یافته تحقیق
۱	سیاست-گذاری خدمت سربازی و فرایند ملت-سازی در ایران	-علی ایمانی -علی‌اصغر قاسمی	فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال پنجم، شماره ۱۸، پاییز ۹۵ (پیاپی ۴۸)	پژوهش حاضر به تبیین نقش سیاست‌های خدمت سربازی در فرایند ملت‌سازی در ایران می‌پردازد، سپس به تعریف ابعاد سیاست‌های خدمت سربازی در سه مقوله اصلی سیاست‌های آموزشی خدمت سربازی، سیاست‌های سبک زندگی خدمت سربازی و سیاست‌های نیروی انسانی خدمت سربازی، مبادرت ورزید. سپس به شناسایی شاخص‌های متغیرهای وابسته (ملت‌سازی در ایران) و مستقل (سیاست‌های خدمت سربازی) پرداخت. محقق به تبیین اثرگذاری متغیر مستقل (سیاست‌های خدمت سربازی) بر متغیر وابسته (فرایند ملت‌سازی در ایران) می‌پردازد. مطابق پژوهش حاضر ملت پدیده‌ای ارگانیکی است و لذا تغییر و تحول دارد، همچنین نهاد سربازی نیز به‌مثابه یک ارگانیسم زنده از ماهیت تغییرپذیری برخوردار است؛مناسب با تغییر و تحولات فرهنگی در یک اجتماع ملی، تغییر در سیاست‌های خدمت سربازی نیز ضرورت دارد، ناهم‌زمانی در تغییرات این دو نهاد احتمالاً گسست‌ها و شکاف‌های دولت و ملت و ناکارآمدی‌های سیاستی و ملی را می‌تواند در پی داشته باشد.
۲	نقش گفتمان‌های متاثر از ملیت بر ساخت گرایش‌های هنر نوگرای ایران عصر پهلوی	-خیزران اسمعیل زاده -پریسا شادقزوینی	فصلنامه جامعه شناسی هنر و ادبیات، دوره۹، سال اول، بهار و تابستان۹۶، صص۱۳۲-۱۰۹	آنچه در این پژوهش پی گرفته شده تأثیر همزمان گفتمان‌های روشنفکری و حامیان رسمی هنر بر هنرهای نوگرای ایران در عصر پهلوی است. اگرچه این گفتمان‌ها حیطه‌های مختلفی از اضطرار دولت-ملتسازی و زمینه‌سازی با تأسیس نهادهای مدرن، تا ایرانی‌گری و باستان‌گرایی، همچنین نوعی بومی‌گرایی متأثر از گفتار اصالت‌گرا را در بر می‌گرفتند، اما به نظر می‌رسد چه آنجا که دولت و روشنفکران در ساخت دولت -ملت جدید ایران با یکدیگر توافق دارند و چه آنجا که روشنفکران با گفتمان‌های جهان‌سوم‌گرا و اصالت-گرا نگاهی انتقادی به دولت دارند، دال مرکزی تمام این گفتمان‌های متفاوت، مفهوم "ملیت" است. در پهلوی اول، اگرچه هنرهای تجسمی مدرن شکل نگرفت، اما گفتمان دولت -ملت‌سازی با تکیه بر مفهوم ملیتی که در تاریخ پیشااسلام جستجو می‌شد، پروژهٔ مدرنیزاسیون را آغاز کرد.

				این امر موجب تأسیس نهادهای اثرگذاری همچون موزه‌ها، ادارهٔ باستان‌شناسی و مؤسسهٔ مردم‌شناسی و همینطور دانشگاه تهران شد. در این زمان، این نهادها گرچه هنر نوگرایی را شکل ندادند، اما با ترویج گفتمانهای ملی‌گرا بر شکل هنر نوگرایی که از دههٔ ۱۳۲۰ شمسی به بعد پدید آمد اثرگذار شدند.

مبانی نظری

این پژوهش در پی تبیین فرایند ملّت‌سازی در ایران با بهره‌گیری از معماری ابنیه ،زبان اتباطی و آیین نظامی در ایران از سال ۱۳۰۴ خورشیدی تاکنون است. بنابراین ضمن تعریف ملّت‌سازی بر اساس چارچوب نظری کارل دوویچ به تبیین فرایند صورت‌بندی آن در ایران با بهره‌گیری از این عناصر و متغیرهای مرتبط با سازمان ارتش مدرن در ایران است. وی، پنج شاخص کلیدی را در پروژه ملت‌سازی و ایجاد یکپارچگی ملی دخیل می‌داند که مبنای تشکیل ملت‌ها را فراهم می‌سازند (Deutsch, 1953: 350) یکپارچگی بوروکراتیک، یگپارچگی زبان‌ها، چرخش نخبگان، یکپارچگی فرهنگ قبایل، و یکپارچگی ارتباطات اجتماعی؛ اما به دلایل پیش‌گفته از پردازش ابعاد یکپارچگی بوروکراتیک و چرخش نخبگان پرهیز می‌گردد. در این پژوهش به سه بعد از پنج بعد ملّت‌سازی متناسب با متغیرهای پژوهش تاکید می‌گردد و لذا از پرداختن به ابعاد چرخش نخبگان و یکپارچگی بوروکراتیک پرهیز می‌گردد، گرچه این دو بعد در ارتش مدرن ایران واجد اهمیت فراوان است.

ملّت‌سازی

ملّت‌سازی[1] عبارت است از فرایند تقویت عوامل مرکزگرا در میان گروه‌های مختلف فرهنگی کشور با هدف ایجاد و تقویت حس ملّی‌گرایی اجتماعی[2] به جای حس ملّی‌گرایی قومی و مذهبی[3]. ملت‌سازی مترادف است با فراگیری سیاسی از طریق برقراری رابطه تبادلی بین دولت و شهروندان (lemarchand,1972: 68).

ملّت‌سازی توصیف‌کننده همگرایی و انسجام گسترده میان دولت و جامعه و نیز توسعه و بسط یک هویت ملّی مشترک است (Wimmer, 2005: 375). ملّت‌سازی به مثابه یک مفهوم، طی سال‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ م. در میان آن دسته از دانشمندان علوم سیاسی که رهیافتی

1. nation building
2. civic nationalism
3. ethnic and religious nationalism

تـاریخی داشـتند، رواج یافـت. ملّت‌سازی نخست به منظور توصیف فرایندهای انسجام و پیوسـتگی ملـّی بـه کار می‌رفت؛ سطحی از انسجام ملّی کـه منجـر بـه اسـتقرار دولـت – ملّـت‌هـای جدیـد و متمـایز ساختن آنها از اشکال متنوع دولت‌های سنتی مثل دولت‌های فئـودالی و پادشـاهی، دولـت‌هـای کلیسایی و امپراتوری‌ها شد. واژه «ساختن» در ملت‌سازی، استعاره و تمثیلی اسـت برگرفتـه از معماری که بر وجود عاملانی آگـاه و مـدبر در مـدیریت در سـطح ملـی دلالـت دارد؛ عـاملانی همچون معماران، مهندسان، و نجاران که با آگاهی و اشراف بر امور، برای خلق پدیدهای نـوین اقدام می‌کنند. به هنگام ملّت‌سازی نیز عاملان و بازیگران در صدد ایجاد و خلـق ملّتـی نـوین یـا احیاء ملّتی فروپاشیده‌انـد . امـا در فرایند ملـّت‌سـازی ایـن اقـدام دو جنبـه دارد، هـم مشـتمل بـر راهبردهای آگاهانه‌ای است که رهبران دولت‌ها در پیش می‌گیرند، و هم بر تغییرات و تحولات ناخواسته اجتماعی دلالت دارد (Taheri, 2013:11).

یکی از نظریه‌هایی که ملت را در کانون مباحث خود قرار داده و آن را تحلیل نظری می‌کند، نظریه ملّت‌سازی کارل دویچ است؛ عناصر مورد تاکید این نظریه متناسب با موضوع پژوهش به شرح زیر است (Deotsch, 1953: 350):

-یکپارچگی زبان‌ها

زبان یکی از عناصر مهم تکوین ملّت‌ها است و در واقع با نحوه درک و تجربه جهانی ارتباط خیلی نزدیکی دارد. برای مثال، دامنه و ساختار واژگانی که به کار می‌بریم، بیانگر توانایی ما در توصیف تجربیاتمان است .به علاوه، این واژگان معنای خود را از یک جامعه معنایی می‌گیرند که شبکه‌ای از هم‌زبانان است و از زمانی که صحبت کردن را می‌آموزیم، وارد آن می‌شویم. از این منظر، معنای کلمات ضرورتاً کل‌گرایانه و متکی بر جامعه است و این جامعه الزاماً یک جامعه ملّی است. از این‌رو، زبان تجسم تجربه جمعی ملّت است و نقش مهمی در انتقال هویت ملّی ایفا می‌کند (Deutsch, 1953: 9).

-یکپارچگی فرهنگ و قبایل

کارل دویچ با مطالعه شکل‌گیری ملت در کشورهای مختلف، تشکیل ملت را به دنبال یکپارچه‌سازی قبایل و فرهنگ می‌داند. او به نقش فرهنگ و عادات ارتباطی مشترک در یکپارچه‌سازی قبایل اهمیت فراوانی می‌دهد و بر این باور است که چنین اشتراکی نقش مهمی در ایجاد ملت دارد. بسیاری از جوامعی که دارای جماعت‌های چندزبانی مشترک بودند، در نهایت به یک ملت تبدیل شدند و از گروه‌ها و قبایل متفاوت به هم ملحق شدند. این مردم منسجم و متحد، همانند یک سیستم یکپارچه می‌توانند وسعت یابند و نیز حتی فرهنگ به عنوان یک عامل وحدت بخش می‌تواند به یک مردم به عنوان ملتی یکپارچه شکل دهند (Deutsch, 1953: 11).

-یکپارچگی ارتباطات اجتماعی

در اثر ارتباطات اجتماعی، نوعی فضای گفتمانی مشترک شکل می‌گیرد که در آن انسان‌ها به درک مشترک معانی دست می‌یابند. در چارچوب چنین فضایی، سااکنان یک قلمرو خاص احساس وحدت می‌کنند و خود را دارای منافع مشترک می‌پندارند. مهمتر اینکه، اجتماعی که تاریخ مشترکی را به عنوان تجربه مشترک می‌پذیرد، اجتماعی برخوردار از عادت‌های مکمل و امکانات ارتباطی است. می‌توانیم گروه بزرگی از انسان‌ها را که با این عادات مکمل و امکانات ارتباطی به هم پیوند خورده‌اند، مردم بنامیم (Deutsch, 1953: 13). به علاوه اینکه، اعضای یک ملت با ارتباطات اجتماعی انبوه‌تری وحدت می‌یابند و با زنجیره‌ای گسست‌ناپذیر از پیوندها، هیچگونه گسست جدی در هیچ حلقه‌ای از امکانات ارتباطی و جایگزینی در هیچ مرتبه آن پدید نمی‌آید(Deutsch, 1953: 57). همچنین نوگرایانی چون "بندیکت اندرسون"، به شدت بر جنبه اسطوره‌ای ملت تأکید کردند ؛ اندرسون با تأمل برعناصر ذهنی موجد یک ملت، ضمن اشاره به این نکته که ملت نوعی جامعه تخیلی است بر نقش عوامل ذهنی در فراگرد ملت-سازی تأکید دارد (Anderson, 2001: 67).

بر همین اساس، این پژوهش، به دلیل قابلیت بالای نظریه کارل دوویچ، در تبیین مسئله پژوهش، آن را چارچوب، پایه و اساس این پژوهش قرار داده است. حال بر اساس این ابعاد سه‌گانه از نظریه کارل دوویچ معماری ابنیه،زبان ارتباطی و آیین نظامی چگونه بر فرایند ملت‌سازی در ایران موثر بوده است؟ در این بخش از پژوهش مبانی مفهومی این ابعاد از ارتش مدرن ایران توصیف می‌گردد:

معماری ابنیه نظامی ارتش مدرن ایران

معماری همیشه و در همه حال تابع اصول و ضوابط معین و شناخته شده‌ای است و پیوندی استوار و ناگسستنی با فرهنگ، الگوهای رفتاری و ارزش‌های جامعه دارد و به همین دلیل است که سبک معماری هر دوره، انعکاسی از فرهنگ و هنر آن دوره محسوب می‌شود، همچنان که تغییرات در معماری با تغییراتی که در سایر عرصه‌های زندگی به وقوع می‌پیوندد متناسب است و این تغییرات لازمه معماری پویا و زنده است تا بتواند نیازهای جدید انسان را پاسخگو باشد. گوته این مسئله را این‌گونه بیان می‌کند: "مزرعه، جنگل و باغ برای من صرفاً فضا بودند تا اینکه تو عشق من، آنها را به مکان تبدیل کردی" (Norberg Schulz, 1979: 128).

مکان‌ها از انسان معنا می‌گیرند و انسان نیز مجموعه‌ای از باورها و اندیشه‌هاست که فرهنگ او را شکل می دهد و فرهنگ نیز نمود و تجلی مکان و محیط است. مکان یعنی جایی که ما به آن تعلق داریم تنها با حضور من انسان با معنا می‌شود و انسان نیز تنها با داشتن مکان

با معنا خواهد شد و این حلقه اتصالی وجود دارد که به آن هویت گویند، پس هم انسان به مکان هویت می‌بخشد و هم مکان به انسان. محیط‌های ما تنها در صورتی به محیط‌های اجتماعی با معنایی بدل می‌شوند که امکانات غنی در تعیین هویت به ما ارزانی کنند و این همان هویت کالبدی (معماری بومی) است که به مکان معنای خودی می‌دهد و انسان را با مکان پیوند می‌زند و مکان و انسان دو جزء جدایی‌ناپذیر از هم می‌شوند. مکان نظامی همه این اِلمان‌های هویّت‌ساز را دارد.

هایدگر نیز بر هویت معنایی مکان تاکید دارد، او انسان را با واژه دازاین[1] یا «هستی آنجا» با تأکید بر حضور تعریف کرد. "بودن در" یک رابطه مکانی یا فضایی آنگونه که دکارت در نظر داشت، نیست، بلکه یک رابطهٔ التفاتی را مطرح میکند. کوه در طبیعت وجود دارد ولی با آن جا انس ندارد. اما وقتی ما در جهانیم، بودن ما بر داشتن رابطهٔ خاصی با جهان دلالت میکند .پس بودن ما در جهان، بودن شیء در جهان نیست، بلکه این بودن همراه با مؤانست و التفات است. بودن ما در جهان همراه است با مجموعهٔ تعلقاتی که به جهان داریم .از نظـر هایدگر مفهوم سکونت به معنی بودن نیز هست؛ «انسان بودن یعنی همچون میرندهای بـر روی زمین بودن، یعنی سکونت داشتن» (Shar, 2010: 31) می‌توان گفت معماری ابنیه نظامی صورت ویژه‌ای از تصویر جهان است، تصویری که محیطی که زندگی در آن روی می دهد را نه به شکل انتزاعی بلکه در پیکربندی حماسی و امنیت‌آفرین و قدرت‌زا حاضر می‌سازد. معماری ابنیه نظامی، آشکارسازی تصویری از زندگی جمعی و سازمانی و اقتدارآفرین بشر است. بناهای با معماری نظامی، شامل استحکامات،سازه‌های دفاعی و قلعه‌ها هستند که با هدف دفاع از یک منطقه ساخته شده‌اند. این بناها معمولاً دارای ویژگی‌های خاصی مانند دیوارهای ضخیم، برج‌های دیده‌بانی، موقعیت‌های استراتژیک، و سیستم‌های دفاعی پیچیده هستند که آنها را از دیگر انواع بناها متمایز می‌کند،.

قلعه‌نشینی نوعی از سکونت پیش از شهرنشینی بوده که قدمتی به مراتب کهن‌تر از شهرنشینی دارد. تمام شهرهای تاریخی ایران قلعه‌ای در میان خود دارند که به کهن‌دژ مشهور است. برخی از این قلعه‌های مسکونی همچون ارگ بم تا دوران معاصر نیز به حیات خود ادامه داده‌اند. با چنین نگاهی می‌توان تاریخ نظامی‌گری را تحت عنوانِ "میراث نظامی" مورد توجه قرار داد (Pazuki Toroudi, 2007: 89). شکل‌گیری میدان مشق و ساختمان‌های اطراف آن و ورود این پادگان بزرگ در باروی ناصری به اراضی شهری و در نهایت ساخته شدن قزاق‌خانه در دوران مظفرالدین‌شاه همگی تاثیراتی مهم در ساختار و معماری شهر تهران از خود برجای گذاشت. در زمان مظفرالدین شاه ژنرال روسی، کاساکوفسکی، دستور ساخت ساختمان جنوبی

1. dasein

قزاقخانه را داد. معماری این بنا ترکیبی از عناصر معماری اروپایی از یک سو و معماری ایرانی است که امروزه به عنوان بخشی از دانشگاه هنر به حیات خود ادامه می‌دهد (KIANI AND SARI, 2006: 65). با آغاز دوران پهلوی و تکیه رضاشاه بر گسترش ارتش در شکل جدیدی از حکومت‌داری تقریبا در همه شهرهای مهم، پادگان‌های نیروی زمینی احداث شد. نکته جالب اینجا بود که این پادگان‌ها عمدتا در باغ‌های تفرجی اطراف شهرها که متعلق به شاهزادگان یا اعیان و اشراف دوره قاجار بود ساخته شدند. نیاز به سربازخانه‌ها و اسلحه‌خانه، ساختمان‌های اداری و میدان‌های صبحگاه و مشق موجب شکل‌گیری کالبد این پادگان‌های جدید در داخل این باغ‌ها شد. این ابنیه که با شکل‌گیری واحدهای مهندسی، طراحی و ساخته شدند تقریبا در همه کشور از الگویی یکسان تبعیت کرده و تنها بنا به اقلیم و مصالح در دسترس، معماری آنها تفاوت‌هایی با یکدیگر داشت بزرگ شدن بدنه ارتش در دوران پهلوی موجب شد که زندگی در فضاهای نظامی به بخش مهمی از خاطره جمعی مردم ایران تبدیل شود. ساخته شدن پایگاه‌های هوایی و دریایی و شهرک‌های نظامی داخل این پایگاه‌ها در چهارده شهر ایران، معماری آمریکایی را به بافت معماری ابنیه نظامی ایرانی مزید نمود. ویژگی این معماری نظام تقسیم کار سازمانی و رتبه‌بندی کارکنان نظامی و همچنین پیش‌بینی اماکن تفریحی برای خانواده‌های کارکنان بود

موزیک حماسی ارتش مدرن ایران

در گذشته موسیقی، نماینده احساسات و روحیات هر قوم بوده زیرا که ذوقیات ملل متفاوت است، و این امر باعث می‌شود، هنرهای مردم که تراوشات روحی آنهاست از یکدیگر متمایز باشد. اوضاع جغرافیایی و طبیعی و عوالم روحی و معنوی و طرز عقاید و افکار و کیفیت رسوم مذهبی و درجه تمدن و سوابق تاریخی و حوایج زندگی مادی همه دراختلاف موسیقی دو قوم عوامل موثری است. چنان که روح و ذوق و احساسات و عواطف ملل شرق و مغرب زمین با یکدیگر جنبه‌های کاملاً مشترکی ندارند و به همین سبب هنرهای آنان نیز روش‌های مختلف دارند (KHALEGHI, 2011: 11). تخصص‌های آموزشی سربازان وظیفه عبارتند از آموزش موسیقی که همواره مورد توجه فرماندهان نظامی است، در سال ۱۲۴۹خ در دارالفنون کلاس موزیک تشکیل شد و در سال ۱۳۰۷ مدرسه موزیک یاد شده ارتقاء یافت و سربازان وظیفه در تخصص موزیک مورد آموزش قرار می‌گرفتند،

موسیقی حماسی ارتش که در هنگام رژه و آیین نظامی صبح‌گاه و شامگاه برگزار می‌گردد بخش مهمی از جامعه‌پذیری ملّی سربازان ایرانی است، یعنی فراگردی که سربازان از طریق آن به یادگیری توام با حماسه و غرور ملّی نقش‌ها، قواعد، روابط و به طور کلی، فرهنگ جامعه خود

می‌پردازند. این مدل از جامعه‌پذیری، فراگردی است که سربازان به واسطه آن در وضعیت سازمان‌یافته نظامی، در معرض فراگیری منظم، هماهنگ و یگانی دانش، مهارت، رفتار و گرایش ملّی ایرانی قرار می‌گیرند. در ایران یکصد سال اخیر، این مدل جامعه‌پذیری ملّی توام با موسیقی حماسی در پادگان‌های ارتش در سراسر کشور در قالب نظام یگانی سازمان ارتش بوده است. با همگانی شدن و وظیفه ملّی شدن خدمت سربازی و پیچیده شدن همزمان جوامع و زندگی شهری، اهمیت جامعه‌پذیری ملّی سربازی بیشتر گردید. بطوریکه بار بیشتر امر جامعه‌پذیری ملّی هنوز هم بر عهده نهادهای سربازپذیر نظامی و مخصوصا ارتش است. فاصله گرفتن ایران از جامعه ساده سنتی و نزدیک شدن به جامعه صنعتی و مدرن طی یک قرن اخیر، منجر به بیشتر شدن و پیچیده‌تر شدن ارزش‌ها، هنجارها و قوانین اجتماعی گردید، اینجا بود که به تناسب پیچیده شدن و سخت شدن امر جامعه‌پذیری نهاد ارتش و بصورت مشخص خدمت وظیفه سربازی برای تحقق این امر ملّی اهمیت یافت. این جامعه‌پذیری ملّی پیامد هویت‌یابی ملّی باید داشته باشد. هویت ملی تعلق خاطر و وابستگی عاطفی به سرزمین، گذشته تاریخی، خط و زبان فارسی، جامعه و میراث فرهنگی است (Abolhasani, 2009: 36) و اینجا فرایند ملّت‌سازی ایرانی در مسیر تحقق قرار می‌گیرد. و لذا موزیک نظامی در مناسک خاص پادگان‌ها در جهت ارتقا ملّت‌سازی ایرانی اهمیت می‌یابد.

چون دیگر نهادهای جامعه‌پذیری مانند وسایل ارتباط جمعی، با گسترش روزافزون خود باعث انتقال مفاهیم غیربومی شده و می‌تواند تأثیرگذار بر درک نادرست نسل جوان از فرهنگ ملّی و به طبع موسیقی حماسی شود، اینجاست که موسیقی حماسی نظامی باید در فرایند ملت-سازی ایرانی مورد توجه قرار گیرد. موسیقی نظامی می‌تواند به عنوان یک زبان ساختاری که دارای محتوای انضمامی است بر تمامی مؤلفه‌های ملّت‌سازی ایرانی تأثیر داشته باشد. موزیک حماسی ایرانی دارای یک ویژگی برجسته است و آن خشونت‌گریزی.

هنر، به‌ویژه موسیقی، تعریف خاصی از جنگ دارد. موسیقی نظامی یا موسیقی جنگ، در همه جای دنیا، برگرفته از موسیقی کراس است. موسیقی با همراهی ارکسترهای نظامی و با استفاده از سازهای بادی – برنجی. اما اکثر آثار موسیقایی تولید شده نظامی ایران در دوران جنگ عراق علیه ایران، فاقد این بخش بود. یعنی به ندرت از سازهایی چون ترومپت، هورن یا ترومبون و... استفاده می شد و موسیقی جنگی یا نظامی ایرانی، رنگ لطیف تری داشت و فاقد خشونت و انزجار بود و روح حماسه در آثار آن نمایان بود..... اما درعین لطیف بودن، مخاطب را به مبارزه و ایستادگی در مقابل تهاجم دعوت می‌کند. در آن دوران موسیقی نقش بزرگ و اثرگذاری در تهییج و ترغیب و تشویق رزمندگان و حتی حضور مردم در جبهه‌های جنگ ایجاد می کرد و

انتشارسرودها و مداحی‌های حماسی و ملّی- میهنی، موجب می شد روح و غرور ملّی شکل گرفته و مردم به صورت خودجوش راهی جبهه های جنگ برای دفاع شوند.

زبان ارتباطی نظامی

واژه " پادگان " بدین علت برای فارسی‌زبانان قابل درک است که در قالب یک ساختار بسیار گسترده و کلی دستوری مطرح می‌گردد. وقتی‌که واژه در قالب یک عبارت یا جمله معنادار قرار می‌گیرد، در ارتباطات اجتماعی در نقش اسم و صفت و عبارات معنادار و متضمن قدرت ظاهر می‌شود و سلسله مراتب ارتباطات اجتماعی را سامان می‌دهد، و در موقعیت کنش ارتباطی موثر و قدرتمند قرار می‌گیرد. تاکنون چهار گونه کنش ارتباطی زبانی از هم منفک شده است:

کنش‌های بیانی، کنش‌های دلالتی، کنش‌های مقصودی و کنش‌های تاثیری که تاثیر گفتار بر شنونده را در بر می‌گیرد (Dallmayr, 2010: 184) .

زبان ارتباطی نقشی مهم در ارتباطات بین فردی در سازمان ارتش دارد و انتقال عمده فرهنگ سازمانی در ارتش با کنش ارتباطی زبانی است. زبان سربازی و ارتباطات کلامی در نهاد ارتش استعاره خاصی را با خود حمل می‌نماید که بیانگر حیات جمعی در یک واجد ملّی است.. استعاره به حالت خاصی از فرایند زبانی اطلاق می‌شود که در آن جنبه‌هایی از یک شیء به شیء دیگر و یا چیزی به چیز دیگر فرابرده یا منتقل شود (Narcissians, 2006: 89). واژگان سرباز، سرجوخه، سروان و .... استعاره‌هایی است که در نهاد ارتش استعمال می‌شود. در هر استعاره دو وجه وجود داردکه عبارت است از چیزی ناآشنا و ناشناخته که باید به شیء شناسا تبدیل شود(مستعارله) و چیز آشنا و یا رابطه‌ای که برای شناسایی ناشناخته مورد استفاده قرار می‌گیرد (مستعارمنه) (Jenner, 2001: 68). همه فرمان‌های نظامی که در مناسک و یا در رزمگاه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد در قالب بازی‌های زبانی است که مولد روحیه حماسی در یک واحد ملّی به نام ایران است. برای مثال احترام نظامی به واژگانی مانند شهید یا احترام به پرچم، دال‌هایی است که به عظمت جایگاه شهید یا تقدس پرچم ملی اشاره دارد. با تدقیق در زبان ارتباطی نظامی ملاحظه می‌گردد که بیشترین استفاده از استعاره "سر" شده است: سرلشکر، سرتیپ، سرهنگ، سرگرد، سروان، سرگروهبان و... این استعاره‌های زبانی مولد قدرت و شور حماسی در یک واحد ملّی به نام سازمان ارتش واجد اهمیت هستند.

تجزیه تحلیل

این پژوهش بر اساس سه بعد (یکپارچگی ارتباطات اجتماعی،یکپارچگی فرهنگ اقوام و یکپارچگی زبان‌ها) از نظریه کارل دوویچ تبیین می‌گردد که چگونه معماری ابنیه، زبان ارتباطی و آیین نظامی بر فرایند ملّت‌سازی در ایران تاثیرگذار بوده است و لذا هریک از این ابعاد تاثیرگذاری تبیین می‌شود.

تجزیه‌تحلیل نهایی پژوهش از دو بخش کمی و کیفی تشکیل می‌گردد. در بخش کمی پرسش‌نامه مستخرجه از مطالعات اکتشافی به شرح ذیل در میان سی نفر از فرماندهان در رده گردان سربازان ارتش که در حال طی دوره فرماندهی و ستاد در دافوس ارتش هستند، به آزمون نهاده شد:

پرسش‌نامه بصورت ساختار یافته تهیه گردیده است و از خبره خواسته شده که عوامل ذیل به عنوان سنجه تا چه اندازه بر فرایند ملت‌سازی در ایران موثر است؟

موضوع	ابعاد موضوع	ردیف	شرح سوالات	پاسخها										مجموع فراوانی خبرگان
				خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		
				فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
موضوع	معماری ابنیه نظامی	۱	مکان(وطن) جزء مهم و اصلی سازنده ملّت است.	۲۲	73.33	۲	6.67	۳	10.00	۲	6.67	۱	3.33	۳۰
		۲	بیان قدرت همواره یکی از ویژگی‌های برجستهٔ معماری نظامی بوده است	۱۸	60.00	۵	16.67	۱	3.33	۳	10.00	۳	10.00	۳۰
		۳	معماری نظامی بر تجربه عاطفی، جسمانی و زیسته شهروندان تاثیرگذار است	۱۹	63.33	۱	3.33	۵	16.67	۲	6.67	۳	10.00	۳۰
		۴	حفظ امنیت بوسیله نیروی نظامی با معماری نظامی در سطح جامعه نهادینه می‌گردد.	۲۰	66.67	۲	6.67	۴	13.33	۲	6.67	۲	6.67	۳۰
		۵	معماری نظامی بر تولید معنای مشروعیت سیاسی حکومت تاثیرگذار است	۱۷	56.67	۶	20.00	۲	6.67	۲	6.67	۳	10.00	۳۰
		۶	معماری نظامی بطور ناخودآگاه مرجعی است برای هویت‌سازی ملّی	۱۵	50.00	۵	16.67	۴	13.33	۳	10.00	۳	10.00	۳۰
		۷	نمایش تجهیزات نظامی از طریق تجسم تولید قدرت می‌کند	۱۸	60.00	۲	6.67	۴	13.33	۳	10.00	۳	10.00	۳۰
		۸	معماری نظامی و قرارگیری پادگان در فضای شهری برای بیگانگان و اختلال‌گران امنیت عمومی تولید ترس می‌کند.	۲۲	73.33	۲	6.67	۲	6.67	۲	6.67	۲	6.67	۳۰

	زبان ارتباطی نظامی	۹	زبان ارتباطی، بستر مناسبی برای رشد و توسعه فرهنگ سازمانی ارتش است	۱۵	50.00	۵	16.67	۲	6.67	۵	16.67	۳	۳۰
		۱۰	معانی زبانی ارتشی حامل جهان‌بینی و فرهنگ ملّی است	۱۷	56.67	۳	10.00	۳	10.00	۵	16.67	۲	۳۰
		۱۱	معانی زبانی ارتشی حامل فرهنگ سازمانی و نیز تجربیات تاریخی – حماسی این سازمان می‌باشد	۲۰	66.67	۵	16.67	۲	6.67	۲	6.67	۱	۳۰
		۱۲	زبان ارتباطی در سازمان ارتش تولید قدرت می‌کند	۱۶	53.33	۶	20.00	۵	16.67	۱	3.33	۲	۳۰
		13	زبان ارتباطی در سازمان ارتش تولید همبستگی اجتماعی می-کند	۲۰	66.67	۲	6.67	۲	6.67	۴	13.33	۲	۳۰
	آیین و تشریفات نظامی	۱۴	رژه سربازان با اجرای موزیک حماسی نمایانگر وجه قدرت حکومت و ملّت است	۲۲	73.33	۲	6.67	۳	10.00	۱	3.33	۱	۳۰
		۱۵	رژه تجهیزات نظامی مانند خودروهای فرماندهی و زرهی و تانک‌ها و نفربرها نمایانگر وجه قدرت حکومت و ملّت است	۲۰	66.67	۳	10.00	۳	10.00	۱	3.33	۳	۳۰
		۱۶	تشریفات و موسیقی حماسی نظامی بر پایه فرهنگ ایثارگری عاشورا و اشعار حماسی شاهنامه نقش مهمی در بازتعریف مفهوم وطن دارد	۱۷	56.67	۵	16.67	۲	6.67	۴	13.33	۲	۳۰
		۱۷	هماهنگی حماسی در تشجیع و انسجام ملت ایران در جنگ تحمیلی موثر بود	۲۲	73.33	۲	6.67	۳	10.00	۲	6.67	۱	۳۰
		۱۸	تشریفات نظامی در خدمت حقانیت دادن به تجربه مشترک ملّت بودن افراد یک جامعه است.	۱۵	50.00	۴	13.33	۶	20.00	۴	13.33	۱	۳۰
		۱۹	شکل‌گیری هویت ملّی در مواجهه با یک دگر یا غیر هویتی بیگانه است	۱۴	46.67	۷	23.33	۳	10.00	۳	10.00	۳	۳۰
		۲۰	از طریق مراسم تشریفاتی رژه و سان نظامی می‌توان معانی تازه و مبین ملّت‌سازی را تولید کرد	۱۵	50.00	۶	20.00	۲	6.67	۳	10.00	۴	۳۰
جمع													

بخش کیفی تجزیه‌تحلیل ماتریس سه در سه کنش اندرکنش ابعاد تایید شده بخش کمی خواهد بود.

یکم. ملّت‌سازی مبتنی بر معماری ابنیه نظامی در ایران

مکان به مثابه نمادی از تمایز و پایه‌ای برای قضاوت پیرامون خطوط فرهنگی در نظر گرفته می‌شود. مردم با و از طریق مکان‌هایشان، هویت می‌یابند و بواسطه تجسم‌های مکان گذشته، حال را تحت تاثیر قرار می‌دهند و بلکه سرنوشت اکنون را رقم می‌زنند (Mozaffari, 2011: 87). پادگان‌های نظامی در طول تاریخ ایران بـا عملکردهـای چندگانهٔ سیاسـی ، نظامی و اقتصادی در ایجاد حاکمیت قدرت بر جغرافیای سرزمینی نقـش مهمی ایفا می‌کردند. این پادگان‌ها در سه منطقه دشت، میان‌بند و کوهستان پراکنده بودند. تراکم بیشتر پادگان‌ها در دشت بود. می‌توان برقراری امنیت شبکهٔ راه‌های ارتباطی بین آنها را از دیگـر وظـایف اصـلی پادگـان‌هـا دانست. تبیین رابطه معماری نظامی با ملّت‌سازی مسئله مهم این پژوهش است. این‌که پدیده‌ای به‌نام ملّت در بستر مکانی به‌نام وطن صورت‌بندی می‌گردد امری مبرهن و آشکار است. در واقع مکان (وطن) جزء مهم و اصلی سازنده ملّت است. ملّت‌ها هویتی منطبق بر اقلیم و جغرافیای وطنی خویش می‌یابند. اما جامعه درون این جغرافیای وطنی به ساخت ابنیه و معماری ابنیه می‌پردازد. حاکمان جامعه به معماری اماکن نظامی و برج و باروی پادگان‌های خویش اهمیت وافر می‌دهند؛ معماری ابنیه نظامی واجد اهمیت خاص است و در چهار سطح زیر عمل می‌کنند:

–مکان جغرافیایی پادگان‌ها و استقرار راهبردی این ابنیه از طریق تولید معانی مشترک و ارزش‌های مورد وفاق آحاد جامعه به تولید مای جمعی منتهی می‌گردد.

– معماری نظامی بر تولید و پمپاژ قدرت به محیط اجتماعی تاثیرگذار است؛ بیان قدرت همواره یکی از ویژگی‌های برجـستهٔ معمـاری نظامی بـوده اسـت و شـکل نخستین خود را در معماری نظامی و تدافعی نشان می‌دهد. و این نکته‌ای تعیین‌کننده برای تعامل دوسویه دولت و جامعه و شکل‌گیری هویت ملّی است.

–معماری نظامی بر تجربه عاطفی، جسمانی و زیسته شهروندان تاثیرگذار است، زیرا شهروندان برای خدمت سربازی زیرپرچم تجربه زیسته‌ای در درون پادگان‌های نظامی را طی می‌کنند و جسم و روح آنان در یک دوره زمانی درگیر این تجربه زیسته است و ارزش‌های دریافت شده را شاید تا پایان حیات با خویش حمل کنند.

–معماری نظای بر سطح اندیشه‌ای جامعه تاثیرگذار است، اندیشه ضرورت امنیت ملّی و حفظ این امنیت بوسیله نیروی نظامی با معماری نظامی در سطح جامعه نهادینه می‌گردد.

–معماری نظامی بر تولید معنای سیاسی و اجتماعی که در ادراک ذهنی شهروندان ماندگار می‌شود، تاثیرگذار است. این معانی سیاسی و اجتماعی ناظر بر تولید گزاره‌ها و ارزش‌هایی است که مشروعیت‌بخش نظام سیاسی حاکم بر آن کشور است.

–معماری ابنیه نظامی از طریق تولید معانی و نشانگان ارزشی سازمانی به تولید همبستگی سازمانی سربازان و جامعه‌پذیری ملی آنان مدد می‌رساند.

معماری پادگان نظامی مانند هویت انسانی در نسبت شکل می‌گیرد، یعنی یک پادگان نظامی به مثابه یک ارگانیسم از حیات برخوردار است و در شبکه‌ای از روابط با دیگر مکان‌ها و فعالیت‌های انسانی و مکان‌های فرهنگی فهمیده می‌شود.

به این ترتیب معماری نظامی بطور ناخودآگاه مرجعی است برای اتکای هویت ملّی؛ و این مرجعیت خود حاصل یک روند تاریخی است. پادگان نظامی با بروز معماری مقتدرانه خویش به منبع تجسم جمعی تبدیل می‌گردد.

تجسم جمعی[1] پی‌آمد مهم اجتماعی معماری نظامی است. تجسم عبارت است از روند در هم آمیزی مجدد خاطراتِ تجربیات گذشته یک قوم یا ملت و تصاویرِ از پیش گرفته شده‌ای است که در درون ساختارهای نوآورانه یک جامعه بروز می‌یابد (Mozaffari, 2011: 25). تجسم روایت هویتی را تشکیل می‌دهد، زیرا وقایع، مکان‌ها و زمان‌های مختلف را در یک گفتمان روایی ترکیب می‌کند. قلعه فلک‌الافلاک واقع در استان لرستان یک منبع مهم مولد تجسم جمعی است. مکان بلند و مشرف پادگان بر شهر، برج و باروها و قلعه احاطه شده آن با دیوارهای مضرس و عمر تاریخی آن از دوران ایلخانان تاکنون در خلق تجسم جمعی و پی‌آمد هویتی آن موثر است.

بعد دیگر جاذبه معماری مکان‌های نظامی نمایش ابزارآلات و تجهیزات جنگی است. به نظر می‌رسد معماری پادگان‌های نظامی و نمایش ابزارآلات و تجهیزات نظامی در مقابل پادگان‌ها و پایگاه‌های هوایی و دریایی در سراسر ایران برای مردم و از طریق تجسم معناسازی می‌گردد. به عبارتی رابطه‌ای دیالکتیکی بین بینندگان (افراد جامعه) و دیده‌شده‌گان (معماری نظامی) ایجاد می‌شود و معماری مکان نظامی می‌تواند بیانگر هویت جمعی مردم باشد. یعنی معماری و مکان نظامی می‌تواند تجسم‌بخش قلمرو جغرافیایی حاکمیت آن ملت باشد و از طریق نمادها و ارزش‌های نمادین بدان اشاره کند.

هر پادگان نظامی ارتش در ایران در شهر محل استقرار آن، دارنده شش عنصر مهم است که تجسم جمعی را در سربازان مستقر در پادگان‌ها بصورت خاص و در شهروندان غیرنظامی بصورت عام ایجاد می‌کند:

یکم–ارجاعات متنی: نوشته‌ها و نمادها و شعارهای فراوانی دورتادور پادگان نظامی در یک شهر را احاطه کرده است، این ارجاعات متنی بیانگر خاطره مشترک دفاع یک ملت در مقابل یک

1. Collective imagination

دشمن بیگانه یا قهرمانانی که در این دفاع بزرگ ملی میهنی جان باخته‌اند می‌باشد. به این ترتیب شکل‌گیری روح جمعی و هویت ملی را تسهیل می‌نماید.

دوم–کنش‌های نمایشی: نمایش تجهیزات و ادوات نظامی، نمایش تصاویر قهرمانان بزرگ جنگ میهنی، اجرای مراسم شامگاه و صبح‌گاه و انعکاس پرطنطنه آن در فضای شهری، اجرای مناسک سان و رژه خیابانی، اجرای خیابانی مراسم تکریم شهدای بزرگ جنگ میهنی از جمله مهمترین ابعاد کنش‌های نمایشی محسوب می‌گردد که شکل‌گیری روح جمعی ملی و هویب‌بندی ملی را تسهیل می‌نماید.

سوم–مداخلات فضایی: به معنای دگردیسی معماری فیزیکی یک محل است که در معنابخشی آن اثرگذار است. یک پادگان یا بنای نظامی با معماری ویژه خویش بخش از فضای شهری را به خود اختصاص می‌دهد. این مداخله در فضای شهری در پیوند با مکان‌های دیگر نظیر ساختمان‌های اداری و حکومتی خود بسترساز یک هویت معماری‌بنیاد در فضای شهری است. برای مثال قراولخانه عهد ناصری در میدان توپخانه با سایر ساختمان‌های حکومتی هم‌پیوندی معماری دارد. اصل نامگذاری میدان توپخانه خود موجد هویتی مبتنی بر معماری نظامی در فضای شهری است.

چهارم–مداخلات ایدئولوژیک: به معنای ارزشی و هنجاری نمودن تعمدی مفهوم یک محل با هدف افزایش اقتدار و مشروعیت نظام سیاسی حاکم است. بعد معماری نظامی در فضای شهری پتانسیل آن برای تولید معانی ایدئولوژیکی است تا وجه مشروعیت نظام حاکم را تقویت نماید.

پنجم–تولید امنیت و قدرت: در معماری نظامی همواره به موضوع امنیت خودِ بنا توجه ویژه می‌شود. ایرانیان معمولا در پشت قلعه‌های نظامی خندقی انباشته از آب بنا می‌کردند تا امکان هجوم و تسخیر قلعه را از دشمن بستاند، شاهان گورکانی هند با این تجربه تاریخی قلعه سرخ را در ۱۶۴۸ م. در دهلی بنا نمودند.

معماری نظامی در فضای شهری نیز برای شهروندان تولید امنیت می‌کند، از آنجا که امنیت دغدغه مشترک افراد جامعه است، بنابراین با گذشت زمان امنیت‌زایی پادگان نظامی به بخشی از هویت افراد جامعه تبدیل می‌گردد.

ششم–تولید ترس: معماری نظامی و قرارگیری پادگان در فضای شهری برای بیگانگان و اختلال‌گران امنیت عمومی تولید ترس می‌کند. ترس اخلالگران امنیت عمومی از معماری و جاگیری پادگان نظامی در درون شهر آنان را به سمت تقویت هم‌پیوندی اجتماعی هدایت می‌کند. تولید ترس در واقع وجه سلبی معماری پادگان‌های نظامی در صورت‌بندی هویت ملی و جمعی است.

به این ترتیب و بر اساس عناصر شش‌گانه بالا، تجسم جمعی که انعکاس معماری نظامی است، واسطه‌ای است بین دانسته‌های بینندگان (آنچه خوانده و یا شنیده‌اند) و آنچه احساس می‌کنند و آنچه تجربه می‌کنند. انگاره ایران برونداد معنایی ابعاد شش‌گانه معماری بنای نظامی است. این عناصر بر جامعه‌پذیری سربازانی که از سراسر ایران در پادگان‌های نظامی جهت گذراندن دوره وظیفه عمومی جمع شده‌اند تاثیرگذار است و فرایند جامعه‌پذیری ملی آنان را تسریع می‌کند.

دوم. ملّت‌سازی مبتنی بر زبان ارتباطی نظامی

زبان ارتباطی نظامی از عوامل بسیار مهم ملّت‌سازی ایرانی است، زیرا ملّت‌سازی بر بال فرهنگ ملّی اوج می‌گیرد و این زبان ارتباطی، بستر مناسبی برای رشد و توسعه فرهنگ[۱] سازمانی ارتش است، زبان ارتباطی نظامی حلقه وصل‌کننده سربازان به یکدیگر و همچنین به سلسله مراتب فرماندهی است. این زبان ارتباطی از طریق تولید قدرت نقش مهمی در تولید مای جمعی سربازان دارد.

فرهنگ نظامی در همه ابعاد خود بدون زبان خاص ارتباطی نه قابل تولید و نه انتقال به نسل‌های بعدی نظامی است. آنچه اهمیت زبان ارتباطی را در نهاد ارتش و سامان‌دهی آن‌را، در ابعاد و مقیاس‌های مختلف به اوج خود می‌رساند، معانی این زبان ارتباطی و فرآیند انتقال فرهنگ ملّی از طریق آن است. معانی زبانی ارتشی حامل جهان‌بینی و فرهنگ ملّی و همچنین فرهنگ سازمانی و نیز حامل و حاوی تجربیات تاریخی – حماسی این سازمان می‌باشد. معانی ارتشی مانند سرباز، فرمانده، سرگروهبان، سرکار و.... به واسطه داشتن ساختاری پویا در یک شبکه عظیم فرهنگی – ذهنی، در واقع جهان‌بینی یک سازمان مانند ارتش را شکل می‌دهد. این معانی در شکلی ساختاری به یکدیگر مربوط و متصل هستند. در واقع معنادار بودن یک واژه مانند سروان فارغ از بقیه زبان ارتباطی بی‌معناست. این شبکه فرهنگی باعث به وجود آمدن نوعی بستر و زمینه برای موضوع‌های عمده‌تر مانند ملّت ایرانی و ... می شود. زبان ارتباطی نظامی به واسطه توانمندی‌ها و ساختار خاص خود، امکان درک، طبقه‌بندی، شناخت و تحلیل محیط ملّی را در اختیار گویشوران خود قرار می‌دهد. زیرا سرهنگ بودن و سروان بودن و سرباز بودن در اینجا به واسطه وجود یک واحد ملّی به نام ارتش معنا پیدا می‌کند. در اینجا یک فضای زیستی مانند نهاد ارتش، پدیده‌ایست که سرباز با توان عصبی خود قادر به درک آن هرچند نسبی، می‌باشد. زیرا او در جهان ارتشی خویش برای ادامه حیات و نیز اعتلای خود به ارتباط با جهان خارج نیازمند این

۱. فرهنگ، دانشی است که انسانها در هر جامعه ای آن را شکل می دهند تا بقا و توسعه جامعه را در سایه آن ممکن سازند.

هویت معنایی است . در فضای سازمانی نظامی‌گری، انسان برای بیان فضا و انتقال اطلاعات فضایی به دیگران نیاز به کسب دانش خاصی دارد که اصطلاحاً آن را "زبان ارتباطی نظامی" دارد. بطور خلاصه می‌توان مدعی بود که کنش زبان ارتباطی در سازمان ارتش هم ویژگی کنش بیانی را دارد، هم کنش دلالتی محسوب می‌گردد و هم کنشی مقصودی و کنشی تاثیری است. بنابراین زبان ارتباطی نظامی در روند جامعه‌پذیری سربازان در پادگانهای نظامی ارتش موجب تولید هنجارهای ملی و عبور از هنجارهای محلی و قومی می‌گردد.

سوم. ملّت‌سازی مبتنی بر آیین نظامی در ایران

آیین و نشریفات نظامی با اجزاء (سان–رژه) و نمایش‌های خیابانی و فرود چتربازان و غرش هواپیماها و نمایش موشک‌ها، برگرفته از ارجاعات متنی تاریخی، رویدادنامه‌ها، اساطیر و حتی اشعار شاهنامه‌ای است. این مناسک به مثابه یک سنت با شرایط سیاسی اجتماعی و گفتمان‌های حاکمیتی عجین شده و در بستر مکانی به نام وطن با ساز و سورنا و موسیقی شروع به نمایش می‌کند.

ترکیب اجزاء سه‌گانه "مناسک/موسیقی/مکان" از منابع مهم فرایند ملّت‌سازی در ایران است که توسط ارتش هم از طریق جامعه‌پذیری سربازان و هم در روزهای مهمی مانند ۲۲ بهمن، ۳۱ شهرویور و ۲۹ فروردین هر سال اجرای خیابانی می‌گردد. شعاع اجرای کارناوالی رژه ارتش در قرن بیست‌ویکم ابعادی جهانی یافته و حتی ایرانیان ساکن ینگه دنیا برای ابراز وجود و هویت ملّی خویش به اجرای تشریفات خیابانی می‌پردازند.

یک بُعد اجرای تشریفات نظامی ارتش، مراسم کارناوالی سان و رژه نظامی است. حرکت موزون و منظم سربازان با اجرای موزیک حماسی و حرکت همزمان تجهیزات نظامی مانند خودروهای فرماندهی و زرهی و تانک‌ها و نفربرها نمایانگر وجه قدرت حکومت و ملّت آن کشور است. استاندارد خودرو نظامی از نظر مهندسی و ساخت و معماری ظاهری همیشه متفاوت با خودروهای غیرنظامی است، زیرا این خودروها بُعد قدرت یک ملّت را به نمایش می‌گذارند.

بُعد دوم مراسم سان و رژه، اجرای موزیک نظامی است، نواخت موزیک باید هارمونی منظمی با فرهنگ و پیشینه حماسی آن ملّت داشته باشد، موزیک نظامی ارتش جمهوری اسلامی با روح ایثارگری شیعی برگرفته از آموزه عاشورای حسینی و روح حماسی برگرفته از اشعار شاهنامه هماهنگی خاصی دارد.

به نظر می‌رسد تشریفات و موسیقی حماسی نظامی بر پایه فرهنگ ایثارگری عاشورا و اشعار حماسی شاهنامه نقش مهمی در بازتعریف مفهوم وطن بر مبنای ارزش‌های اسطوره‌ای ایران

کهن و ایران شیعی داشته است. ملّی جمهوری اسلامی در دوران جنگ تحمیلی هشت‌ساله و همچنین موسیقی حماسی نظامی که در رسانه ملّی اجرا می‌شد هماهنگی خاصی با روح حماسی و پیشینه تاریخی و اسطوره‌ای ایرانی داشت. نکته مهم موزیک حماسی دفاع مقدس متاثر بودن آن از فرهنگ عرفانی و مداراجوی ایرانی است. موسیقی حماسی دفاع مقدس جنگ‌طلب نبود بلکه دفاعی و حسینی بود.

بُعد سوم اجرای مناسک ملّی سان و رژه، تجربه متافیزیکی آن برای دارندگان هویت مشترک ملّی است. تشریفات نظامی با نظام موسیقایی حماسی خاص خویش در خدمت حقانیت دادن به تجربه مشترک ملّت بودن افراد یک جامعه است. تشریفات نظامی "سنتی جامع و دربرگیرنده" است که به شکل تغییرناپذیری تمام جنبه‌های ملّت‌سازی از اسطوره تا حماسه و عشق و انگیزه و کار جمعی و ساختن روح جمعی را در بر می‌گیرد. این‌گونه است که هم‌اندیشی کلان ملّت بودن به نحوی که این ملّت مدعی حقانیت متافیزیکی نیز هست در یک جغرافیای وطنی خاص فراگیر می‌شود. به این ترتیب در هماهنگی موسیقی و مناسک و در بستر مکانی به نام وطن، تشریفات نظامی در صورت‌بندی هویت ملّی موثر است.

نقشبندی رژه نظامی بیانگر حرکت به‌پیش افرادی با لباس متحدالشکل و حرکات موزون و در هماهنگی با یک موسیقی حماسی و ملی است. در مراسم رژه آنان رفاقت و همگونگی را در هم می‌آمیزند و یک پیوند عمومی همگانی را به نمایش می‌گذارند.

به نظر می‌رسد از طریق مراسم تشریفاتی رژه و سان نظامی می‌توان معانی تازه و مبین ملّت‌سازی را تولید کرد. مناسک حماسی رژه و سان نظامی وقتی مشخص و منسجم می‌شوند که با دیگر مفاهیم فرهنگی که مابه‌ازاء سرزمینی دارند مانند اسطوره ترکیب گردند. از این‌رو نمایش تصاویر قهرمانان جنگ میهنی در محل برگزاری مراسم تشریفات نظامی انجام می‌شود. به این ترتیب در محل سان و رژه سنت هم‌باشی ملّی محدود به جغرافیای سرزمینی خاص در پیوند با مضامین اسطوره‌ای و حماسی نمایش داده می‌شود و ساکنان آن جغرافیای سرزمینی و شاهدان مراسم سان، دریافت مشترکی از جغرافیای سرزمینی خویش داشته و مراسم حماسی با سوار شدن بر آن دریافت مشترک، دلالت سرزمینی پیداکند.

به این ترتیب نقشبندی تشریفات نظامی برداشتی از وطن در معنای سرزمینی آنرا ایجاد کرده و تسهیل‌گر همباشی ملّی و فرایند ملّت‌سازی در ایران است. تشریفات نظامی از منظر جامعه‌شناسی نوعی مهندسی اجتماعی و هویت‌سازی دولت‌محور است که منجر به مجموعه‌ای جدیدی از تجسمات جمعی و نقش‌بندی‌های مرتبط با آنها می‌شود. برای مثال نامگذاری میدان توپخانه در تهران یا خیابان سپه در اصفهان ناظر بر همین هویت‌سازی ملّی با چاشنی نام و عناوین نظامی است.

به‌طور خلاصه تبیین تاثیر نهاد ارتش مدرن بر فرایند ملت‌سازی در ایران در قالب ماتریس زیر قابل ارائه است.

جدول شماره ۲. ماتریس تاثیر معماری، زبان و موزیک نظامی بر فرایند ملت‌سازی در ایران

عناصرملت‌سازی / نهاد ارتش مدرن	**یکپارچگی ارتباطات اجتماعی**	**یکپارچگی فرهنگ اقوام**	**یکپارپگی زبان‌ها**
معماری ابنیه نظامی	پادگان‌های نظامی در طول تاریخ ایران با عملکردهای چندگانهٔ سیاسی، نظامی و اقتصادی و امنیتی و ایجاد حاکمیت قدرت بر جغرافیای سرزمینی نقش مهمی در یکپاچگی ارتباطات اجتماعی ایفا کرده اند.	اقوام هویتی منطبق بر اقلیم و جغرافیای وطنی خویش می‌یابند. معماری ابینیه نظامی با مداخلات فضایی و دگردیسی معماری فیزیکی محلات و مکانها در مقیاس ملی نقشی موثر در یکپاپگی اقوام دارد.	نهادینه کردن زبان قدرت و امنیت در معماری نظامی و برج . باروی پادگانها مورد توجه خاص است و قرارگیری پادگان در فضای شهری برای بیگانگان و اخلال‌گران امنیت عمومی تولید ترس می‌کند. پس زبان یکپارچه امنیت و قدرت در معمتری نظامی نهفته است.
موزیک حماسی	نواخت موزیک برای سربازان ایرانی، با هارمونی منظم با فرهنگ و پیشینه حماسی ایرانیان و روح حماسی برگرفته از اشعار شاهنامه[1] یکپارچه‌کننده ارتباطات اجتماعی در ایران است	موزیک حماسی با برانگیختن روح ایثارگری اقوام مختلف و تقویت روح هم‌باشی و هماهنگی ملی صورت‌بند هویت ملّی و قرایند ملت‌سازی در ایران است.	موزیک حماسی با خلق زبان ارتباطی حماسی و واحد بین سربازان منجر به برانگیختن زبان واحد رزم ایرانی است.
زبان ارتباطی	زبان ارتباطی ارتشی حامل جهان‌بینی و فرهنگ ملّی و همچنین فرهنگ سازمانی و نیز حامل و حاوی تجربیات تاریخی – حماسی جامعه ایرانی است.	زبان ارتباطی ارتش به واسطه داشتن ساختاری پویا در یک شبکه عظیم فرهنگی – ذهنی یکپارچه‌کننده فرهنگ قبایل مختلف ایرانی در یک سازمان واحد است.	زبان ارتباطی نظامی بواسطه جاری بودن در سبک زندگی سازمانی کارکنان وظیفه و پایور و ایجاد فرهنگ کلان ملی، یکپاچه‌کننده انواع زبانهای قومی و محلی در کلان زبان ارتباطی ملی است.

نتیجه‌گیری

این پژوهش بر تبیین فرایند ملّت‌سازی در ایران مبتنی بر نقش معماری، زبان ارتباطی نظامی و موزیک نظامی تاکید دارد. محقق چارچوب نظری پژوهش را نظریه ملّت‌سازی کارل دوویچ انتخاب کرده است. بر اساس این نظریه عناصر اصلی فرایند ملّت‌سازی عبارتند از: یکپارگی زبان‌ها، چرخش نخبگان، یکپارچگی فرهنگ و قبایل و یکپارچگی ارتباطات اجتماعی؛ پژوهش حاضر فرایند ملّت‌سازی در ایران را در سه بعد مهم معماری ابنیه ، زبان ارتباطی و آیین حماسی و تشریفات نظامی تبیین نموده است. پژوهش حاضر فرایند ملّت‌سازی در نهاد ارتش و با تکیه بر این سه بعد مهم را به تفصیل تبیین نموده است. به نظر می‌رسد سه بُعد از چارچوب نظری کارل دوویچ به شرح زیر در ایران معاصر و با تجربه فرایند ملّت‌سازی مبتنی بر معماری،زبان ارتباطی و موزیک نظامی به ترتیب زیر عملی شده است:

-یکپارچگی زبان‌ها: به نظر می‌رسد با توجه به نظام آموزشی سازمان اررتش برای کارکنان وظیفه و پایور و شکل‌گیری ارتباطات و مکاتبات سازمانی بر اساس زبان پارسی، یکپارچگی زبانی به عنوان یک بعد مهم ملّت‌سازی صورت تحقق به خود گرفته است.

-یکپارچگی فرهنگ و قبایل: به نظر می‌رسد در نظام آموزشی ارتش ایران توجه ویژه‌ای به این مقوله شده است اما ارزش‌ها و هنجارهای حاکم بر ادراک کنشگران سازمانی ارتش متاثر از فرهنگ قبیله‌ای بوده و ملت‌سازی ایرانی در این مقوله مهم هم با موفقیت کمتری تامین شده است.

-یکپارچگی ارتباطات اجتماعی: این بعد از فرایند ملّت‌سازی در نهاد ارتش با غلبه ارزش‌ها و هنجارهای سلسله مراتبی و مستحکم سازمان ارتش به میزان مطلوبی تحقق یافته است.

چرخش نخبگان در ارتش از مدل وبری بوروکراسی پیروی می‌نماید، اما به نظر می‌رسد در ایران معاصر متاثر از فرهنگ قبیله‌ای و نظام حامی/پیرو خاص کشورهای خاورمیانه بوده است. همچنین ارتش به عنوان مهمترین نهاد بوروکراتیک کشور در ایران معاصر از طریق ارتباط بوروکراتیک با نهاد مجلس، نهاد ثبت احوال و نهاد راه‌سازی با اقدام به سربازگیری ملّی و تجمیع سربازان در زیر پرچم واحد در فرایند ملت‌سازی موثر بوده است.

-پیشنهادهای اجرایی:

ملت‌سازی در ایران به عنوان فرایندی ناتمام که تکوین و صورت‌بندی آن بنیان اصلی اهتمام به خیر عمومی در جامعه و منافع ملی در بین نخبگان سیاسی است مورد اهتمام نهاد دولت قرار گیرد. در این راستا یکی از ابعاد مهم ملّت‌سازی تکیه بر نهادهاست و نهاد ارتش بنابر تبیین صورت یافته در پژوهش نقشی کم‌نظیر در فرایند ملّت‌سازی در ایران داشته است؛ و لذا پیشنهادهایی نهادی و اجرایی در سازمان ارتش و در راستای فرایند ملت‌سازی ارئه می‌گردد:

یکم–معماری ابنیه نظامی:

–نهاد دولت معماری ابنیه نظامی در داخل شهرهای ایران را به عنوان میراث فرهنگی ملّی و عنصری ملت‌ساز در داخل شهرها حفظ و بازسازی نماید.

–تغییرکاربری پادگان‌های قدیمی نظامی در داخل شهرها را به عنوان یک بعد مهم امنیت‌زا و هویتی متوقف نماید.

–در راستای اجرای سیاست ملّت‌سازی دیوارنگاره پادگان‌ها و ابنیه نظامی را با تصاویر و تمثاله‌های حماسی و عاشورایی و قهرمانان جنگ‌ها در ادوار مختلف تاریخی ایران منقّش نماید.

دوم–زبان ارتباطی نظامی:

–ارزش‌ها و هنجارهای ملّت‌سازانه و انسجام‌بخش ملّی در زبان ارتباطی نظامی مورد استفاده و کاربرد قرار گیرد. در این راستا عبارت "جاوید ایران" در مناسک و تشریفات و ارتباطات نظامی به عنصر ارتباطی افراد سازمانی و بخشی از سلام نظامی تبدیل گردد.

سوم– موزیک و تشریفات نظامی:

–ارتش جمهوری اسلامی در مناطق پرتردد شهرها و در مناسبت‌های خاص ملّی که پیروزی و حماسه پیروزی در پی داشته است مراسم صبحگاه و شامگاه نظامی به نحوی برگزار کند که به تماشاگه احیاء غرور ملّی و روح حماسی برای حاضران در مراسم تبدیل گردد.

–مراسم سان و رژه و تشریفات نظامی در اعیاد و روزهای حماسی مهم کشور به شیوه‌ای جذاب و ملّت‌پسند برگزار گردد.

تعارض منافع

نویسنده اعلام می‌کند که تعارض منافع وجود ندارد و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را که شامل پرهیز از سرقت ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شونده، سوءرفتار و غیره می‌شوند، به‌طور کامل رعایت کرده است.

سپاسگزاری

بدین وسیله مراتب سپاس خویش را از دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش و مجله وزین سیاست به جهت فراهم کردن زمینه انتشار مقاله حاضر را ابراز می دارم.

References

Abolhasani, Rahim. (2009); Determining and Measuring the Components of Iranian Identity; Tehran: Strategic Research Institute

Adamiat, Fereydoun (2008); The Ideology of the Constitutional Revolution in Iran; Tehran: Amirkabir

Anderson , benedict(1991),imagined communities; reflections on the origin and spread of nationalism, London, verso

Dallmayr, Fred Reinhard (2010); Language and Politics (translated by Abbas Manouchehri); Tehran: Farhangi and social studies

Deutsch, K. (1953) Nationalism and Social Communication, New York & London: Chapmand & Hall

Jenner, Julian. (2001). Translated by Khosrow Parsa and Shiwa Dolatabadi, Chap Panjem, Tehran: Agah Publications

John, Robert (2002); Max Weber's Epistemology of Cultural Sciences: A Prelude to Interpretive Sociology (ed. by Ahmad Tadayon and Shahin Ahmadi); Tehran: Hermes publications

Khaleghi, Ruhollah. (2011); The History of Iranian Music; Tehran: Mahur Cultural and Artistic Publishing

Katem, Richard (2010); Nationalism in Iran (ed. by Ahmad Tadayon); Tehran: Kavir publications

Kesraei, Mohammad Salar (2012); Theories of the State in the First Pahlavi Period: A Pathological Review; Quarterly Journal of State Studies; Year 8, Issue 30, Summer 2012, pp. 479-460

Kiani, Mustafa and Mahmoudi Sari, Mohammad Hossein (2006); A Perspective on the Buildings of Mashq Square and the New Position of the University of Art; Abadi Quarterly, Year 16, Issue 52, Fall 2006, pp. 67-60

kazemi, mehdi; ali akbar nik nafas; mahdieh ahmad amui. Volume 3, Issue 9 , August 2005, , Pages 91-116. Abstract. Tourism industry is one of the human ...

Lemarchand,rene(1972),political clientelism and ethnicity in tropical africacompetingsolidaritiesin nation buiding, in american political sciencereview66:68-90, p.68.

Masoudi, Esmail and Zahed Zahedani, Saeed (2018); Analysis of Max Weber's Objectivity in the Light of Kant's Transcendental Philosophy, Iranian Sociology, Volume 18, Issue 4

Mozaffari, Ali (2011); Shaping National Identity in Iran (T: Ali Refahi); Tehran: Shiraze publications

Naimi Joorshari, Hassan (2017); Theories of the State in Iran; The Second Conference on Conceptual and Theoretical Explorations of Iranian Society

Norberg Schulz, Christian (1979); The Spirit of a Place (translated by Muhammad Reza Shirazi); Tehran: Rahdad No publications

Narcissians, Amelia. (2006). Insan, Nashana, Farhang, First Division, Tehran: NASHRE AFKAR

Pazuki Toroudi, Naser (2007); Castles and Defensive Fortifications in Iran during the Islamic Period; Tehran: National Cultural Heritage Organization

Shar, A. 2010. Heidegger's Cottage. (Iraj Qanooni, translator). Tehran: Sales Publishing House.

Taheri Attar, Ghazaleh; Saadabadi, Ali Asghar, Ezzat Ali Asghar, Imam Khomeini's religious sentiments and morals, Islamic District, 21 Bahar and Tabistan, (2013), Block1

Weber, Max (2018); Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism (ed. by Parisa Manouchehri Kashani and Abdolkarim Rashidian); Tehran: Scientific and cultur publications

Wimmer, Andreas (2014); Nation-Building (T: Mohammad Reza Fadaei); Tehran: Shiraz Publishing Iran Newspaper Website

COPYRIGHTS

©2023 by the University of Tehran. Published by the University of Tehran Press. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) https://creativecommons.org/licenses/by/4.0

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی